

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 20. října 2020 ve věci č. 13112/07 – *Felix Guțu proti Moldavsku*

Senát druhé sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že občanskoprávní soudy tím, že potvrdily stěžovatelovo propuštění ze zaměstnání s odkazem na to, že se dopustil krádeže, o jejímž spáchání bylo příslušným orgánem (údajně) rozhodnuto, porušily jeho presumpci nevinu chráněnou v čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Trestní stíhání stěžovatele pro vytýkané jednání bylo totiž zastaveno na základě amnestie, aniž stěžovatel svoji vinu přiznal.

I. Skutkové okolnosti

Státní zastupitelství zahájilo v roce 2003 proti stěžovateli trestní stíhání pro podezření ze zpronevěry, jíž se měl dopustit tím, že svému zaměstnavateli předložil pozměněnou fakturu za ubytování v hotelu. Státní zastupitelství nakonec usnesením z května 2005 stíhání zastavilo s odůvodněním, že se na ně uplatní amnestie z roku 2004.

Zaměstnavatel následně stěžovatele propustil s tím, že vyšetřování prokázalo, že si stěžovatel neoprávněně přivlastnil určitou finanční částku. Stěžovatel se proti propuštění bránil u občanskoprávního soudu. Nejvyšší soud v srpnu 2006 rozhodl, že stěžovatel v podstatě přiznal, že se namítaného jednání dopustil, když požádal o to, aby mohl být účasten amnestie.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 2 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že občanskoprávní soudy ve svých rozhodnutích, jimiž bylo potvrzeno jeho propuštění ze zaměstnání, porušily zásadu presumpce nevinu.

a) K použitelnosti čl. 6 odst. 2 na projednávanou věc

Pokud otázka použitelnosti čl. 6 odst. 2 Úmluvy vyvstane v souvislosti s pozdějším řízením, musí stěžovatel prokázat vazbu na skončené trestní řízení. Taková vazba se například vyskytuje tam, kde pozdější řízení vyžaduje přezkoumání výsledku trestního řízení, zejména pokud musí příslušný soud analyzovat trestní rozsudek, prostudovat nebo posoudit součásti trestního spisu, posoudit účast stěžovatele na skutcích, které vedly ke vznesení obvinění, nebo komentovat náznaky, které nadále ukazují na případnou vinu dotyčné osoby (*Allen proti Spojenému království*, č. 25424/09, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2013, § 104). Otázka slučitelnosti *ratione materiae* s Úmluvou musí být přezkoumána bez ohledu na to, zda vláda vznese námitku na ní založenou, jak jí to umožňuje čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy, protože se týká pravomoci Soudu (*Béláné Nagy proti Maďarsku*, č. 53080/13, rozsudek velkého senátu ze dne 13. prosince 2016, § 113–114).

Stěžovatel byl propuštěn ze zaměstnání na základě důkazů zjištěných v trestním řízení. Také občanskoprávní soudy propuštění potvrdily po přezkoumání trestního spisu a jedním z klíčových aspektů jejich úvah bylo zjištění, zda byla určena stěžovatelova trestní odpovědnost. Mezi trestním řízením a pozdějším občanskoprávním řízením ohledně propuštění tedy existuje silná vazba. V projednávané věci je proto namístě na sporné občanskoprávní řízení vztáhnout záruky obsažené v čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti

Soud s odkazem na věc *Allen proti Spojenému království* (cit. výše, § 92–94 a 120–126) připomněl, že jedním z aspektů presumpce nevinu je zabránit tomu, aby s jednotlivcem, který byl zproštěn viny nebo vůči němuž bylo trestní stíhání zastaveno, bylo veřejnými orgány nakládáno, jako kdyby byl ve skutečnosti vinen vytýkaným trestným činem. K porušení presumpce nevinu dojde, pokud bez

předchozího zákonného určení viny, zejména tehdy, když obviněný neměl možnost uplatnit svá práva na obhajobu, vyvolává soudní rozhodnutí, jež se ho týká, dojem, že je vinen. Vina takto nemusí být formálně konstatována; stačí, když z odůvodnění vyplývá, že soud na dotyčného pohlíží jako na viníka.

1. Povaha usnesení státního zastupitelství

Soud musí ve světle těchto zásad posoudit, zda usnesení státního zastupitelství z května 2005, na které občanskoprávní soudy odkázaly, představuje zastavení trestního stíhání vůči stěžovateli nebo rozhodnutí, jímž byla zákonným způsobem určena stěžovatelova vina.

Podle Soudu je třeba Úmluvu vnímat jako celek a vykládat ji se zřetelem k harmonii a vnitřní soudržnosti jejích různých ustanovení. Soud již na poli čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 učinil závěr, že k tomu, aby bylo rozhodnutí považováno za zproštění viny nebo odsouzení, není nezbytný zásah soudu. K určení trestní odpovědnosti musí dojít po přezkoumání skutkových okolností věci, tedy věci samé, k čemuž musí být příslušný orgán vybaven patřičnou pravomocí. Obnáší to prostudování nebo posouzení důkazů založených ve spise a posouzení účasti stěžovatele na událostech, které vedly k zahájení vyšetřování, s cílem určit trestní odpovědnost (*Michalache proti Rumunsku*, č. 54012/10, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2019, § 92, 95 a 97). Zjištění, zda došlo k posouzení okolností věci a viny či nevinu obviněného, může vycházet ze stádia, k němuž dospělo řízení, a lze na ně usuzovat, pakliže bylo vzneseno obvinění, byl vyslechnut poškozený, byly shromážděny a příslušným orgánem přezkoumány důkazy a na jejich základě bylo vydáno odůvodněné rozhodnutí.

Státní zastupitelství bylo podle vnitrostátního práva příslušné vést vyšetřování. Shromáždilo důkazy, vyslechlo stěžovatele i poškozeného zaměstnavatele, aniž však bylo proti stěžovateli vzneseno obvinění, neboť byl považován toliko za podezřelého. Ve sporném usnesení nedošlo k celkovému posouzení okolností věci ani právní či protiprávní povahy jednání stěžovatele. Nepředstavuje tedy posouzení věci samé.

Usnesení nicméně konstatuje splnění podmínek pro uplatnění amnestie, mezi nimi i podmínky souhlasu stěžovatele. Vzniká tedy otázka, zda se tímto způsobem stěžovatel vzdal svého práva na záruky spravedlivého procesu, čemuž článek 6 Úmluvy nebrání, a to ani u alternativních způsobů řešení trestních věcí. Vzdání se práva však musí být jednoznačné, doprovázené zárukami odpovídajícími závažnosti takového úkonu, jenž nemusí být výslovný, zato však musí být dobrovolný, vědomý a informovaný z hlediska jeho důsledků. Navíc nesmí narážet na žádný významný veřejný zájem (*Simeonovi proti Bulharsku*, č. 21980/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. května 2017, § 115 a tam citovaná judikatura). Tyto zásady platí i pro jakékoli přiznání viny v rámci dohody s úřady.

Nejvyšší soud měl v projednávané věci za to, že stěžovatel svou žádostí o uplatnění amnestie v podstatě přiznal svoji vinu.

Soud má jen omezenou pravomoc k tomu, aby ověřil, zda bylo vnitrostátní právo správně vyloženo a uplatněno, a musí se zejména ujistit, zda rozhodnutí vnitrostátních soudů není svévolné nebo zjevně nepřiměřené (*Anheuser-Busch Inc. proti Portugalsku*, č. 73049/01, rozsudek velkého senátu ze dne 11. ledna 2007, § 83). Přesto poukázal na celou řadu skutečností, které zpochybňují tezi, že stěžovatel přiznal vinu: popíral ji před státním zastupitelstvím, amnestie bránila pokračování v trestním stíhání, žádné právní ustanovení pro účely amnestie nevyžadovalo přiznání viny a ani přijetí amnestie ze strany stěžovatele nelze vyložit jako přiznání, nadto podle moldavského práva nemůže být výkon práv obviněného vykládán v jeho neprospěch. Podle Soudu tedy stěžovatel nemohl očekávat, že jeho žádost o účast na amnestii bude vyložena jako přiznání viny. Stěžovatel se tedy vědomě a informovaně nevzdal svého práva na presumpci nevinu a práva nepřispívat ke svému vlastnímu obvinění, nehledě na to, že takový úkon nebyl doprovázen patřičnými zárukami. Podle Soudu tedy závěr nejvyššího soudu nespočíval na žádném právním základě. Je proto třeba, aby ho Soud nahradil svým vlastním posouzením.

Soud se zřetelem k výše uvedenému učinil závěr, že usnesení státního zastupitelství představovalo rozhodnutí o zastavení trestního stíhání z důvodu amnestie, aniž došlo k určení viny stěžovatele.

2. Rozhodnutí vydaná v pozdějším řízení

Podle Soudu zproštění trestní odpovědnosti jako takové nebrání tomu, aby na základě méně přísných podmínek došlo k vyvození občanskoprávní nebo jiné odpovědnosti z týchž skutkových okolností. Problémy však při neexistenci konečného trestního rozhodnutí může vyvolat prohlášení, z něhož vyplývá trestní odpovědnost stěžovatele (*Teodor proti Rumunsku*, č. 46878/06, rozsudek ze dne 4. června 2013, § 39). Za této situace je totiž zásadní rozdíl mezi tvrzením, že někdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, a jednoznačným soudním určením, že se dotyčný trestného činu dopustil (*Peltureau-Villeneuve proti Švýcarsku*, č. 60101/09, rozsudek ze dne 28. října 2014, § 32).

Stěžovatel byl s odkazem na příslušné ustanovení zákoníku práce propuštěn, neboť se dopustil krádeže (údajně) konstatované soudem nebo orgánem s pravomocí v oblasti správních přestupků. Pouhá skutečnost, že občanskoprávní soudy potvrdily tento zákonný důvod pro propuštění, představuje jednoznačné určení, že stěžovatel je vinen vytýkaným trestným činem, třebaže bylo trestní stíhání proti němu zastaveno. I konstatování nejvyššího soudu, že stěžovatel podáním žádosti o uplatnění amnestie svoji vinu přiznal – od něhož byl Soud nucen se odchýlit –, prozrazuje, že občanskoprávní soudy měly za to, že stěžovatel trestný čin spáchal.

Za těchto okolností došlo k porušení zásady presumpce nevinu chráněné v čl. 6 odst. 2 Úmluvy.